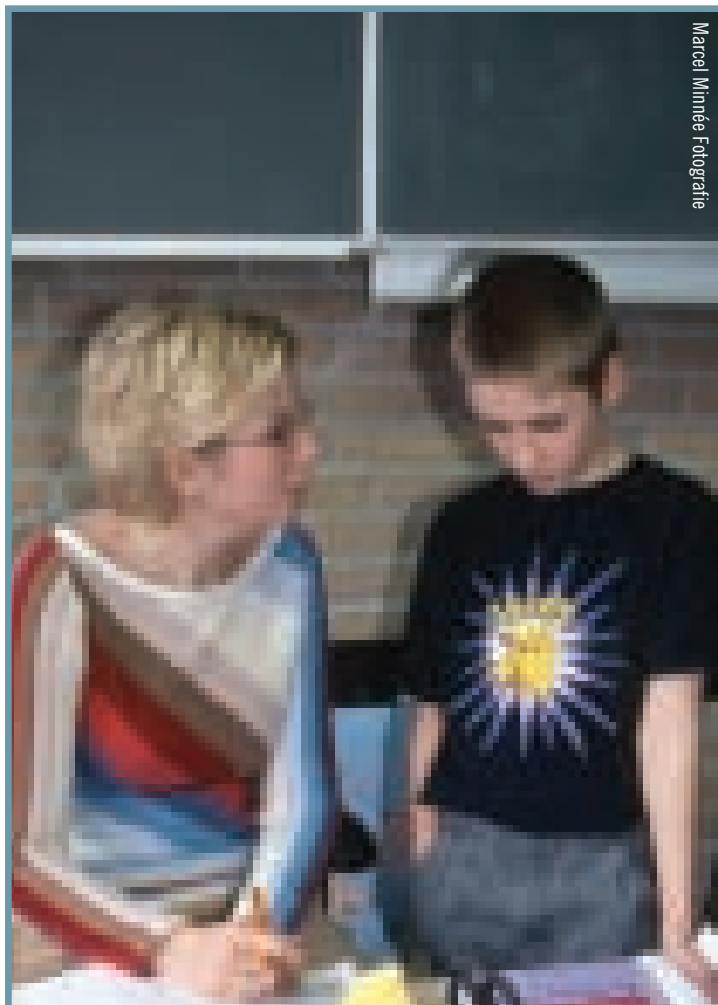

Meer juffen dan meesters

Is dat een probleem?

Lutje Niemantsverdriet

Marcel Minnée Fotografie

Het onderwijs vervrouwelijkt. Met name in het basisonderwijs neemt het aandeel van vrouwen binnen het schoolpersoneel toe. In het voortgezet onderwijs gaan beide seksen nog redelijk gelijk op, met 43 procent vrouwen, ook al winnen de vrouwen steeds meer terrein. Maar uit het primair onderwijs dreigen de mannen nog meer te verdwijnen als de feminisering in het huidige tempo doorgaat. Behalve dan uit de leidinggevende functies, want daarin zijn mannen nog steeds veruit in de meerderheid. De vraag is of die feminisering een slechte ontwikkeling is en of de leerprestaties van kinderen, en dan vooral die van jongens, daaronder hebben te lijden. Over die vraag zijn de meningen verdeeld. Direct betrokken uit het onderwijs en wetenschappers staan tegenover elkaar, maar ook wetenschappers onderling. Feit is dat uit het weinige onderzoek dat tot nu toe is gedaan, niet is gebleken dat het geslacht van de leerkracht effect heeft op de prestaties, houdingen en gedrag van leerlingen in het basisonderwijs.

In 2004 was 82 procent van de bijna honderdveertigduizend leerkrachten in het primair onderwijs vrouw, net als 85 procent van de Pabo-studenten. Verhoudingsgewijs meer mannen dan vrouwen verlaten vroegtijdig de opleiding en het leraarberoep, waardoor de feminisering van het basisonderwijs nog meer toeneemt.

ONDERZOEK

Uit een enquête die het *Onderwijsblad* in 2004 hield onder leden van de onderwijsbond AOb bleek een groot deel van de respondenten de vervrouwelijking van het onderwijs als een probleem te zien. Overigens dachten beduidend meer mannen dan vrouwen dat de kwaliteit van het onderwijs door de feminisering achteruitging. Meer dan de helft van de mannen vond dat. Het betrof hier uiteraard opinies van direct betrokkenen; onderzoek naar dit onderwerp was niet of nauwelijks

voorhanden. Het Ministerie van OCW gaf het Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen (ITS) van de Radboud Universiteit Nijmegen opdracht onderzoek uit te voeren naar de effecten van het geslacht van de leerkrachten op de prestaties, de houding en het gedrag van de leerlingen. Op basis van een serie analyses verricht op databestanden kwamen de onderzoekers tot de conclusie dat die effecten niet konden worden aangetoond. Met andere woorden: voor de prestaties van jongens maakt het niet uit of er een man of een vrouw voor de klas staat. Hoe kan het dat een groot deel van het schoolpersoneel een probleem ervaart dat blijkbaar niet bestaat?

ITS-onderzoeker Geert Driessen: 'Het is wel bekend dat oordelen kunnen afwijken van feiten. Dat heeft te maken met de eigen omstandigheden. Wat docenten zien is hun eigen school. Je krijgt stereotypen, men ziet iets, dus het zal wel zo

zijn. In die AOb-enquête zijn vragen gesteld en indrukken weergegeven. Ons onderzoek is harder, kijkt echt naar de prestaties van kinderen.'

Voor het onderzoek heeft het ITS onder meer gebruik gemaakt van gegevens die zijn verzameld met het PRIMA-cohortonderzoek. Bij dit grootschalig, landelijk onderzoek wordt sinds het schooljaar 1994/95 iedere twee jaar met behulp van vragenlijsten en toetsen informatie verzameld bij directeuren, leerkrachten, leerlingen en hun ouders. Aan het onderzoek nemen steeds zeshonderd basisscholen en 60.000 leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8 deel. Omdat een belangrijk deel van de informatie bij elke meting hetzelfde is, kunnen ook ontwikkelingen in de tijd in kaart worden gebracht. Voor het deelonderzoek naar het effect van het geslacht van de leerkracht op de leerlingprestaties zijn gegevens geanalyseerd van bijna 5181 leerlingen uit groep 8 die les kregen van 251 groepsleerkrachten op 163 scholen.

SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Belangrijkste argument tegen de vervrouwelijking van het onderwijs is dat jongens niet goed gedijen in een feminiene cultuur, dat die slecht is voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling, dat ze onvoldoende mannelijke rolmodellen hebben en dat in de klas meisjesgedrag de norm wordt en jongensgedrag wordt afgekeurd. Gezinspedagoog Louis Tavecchio is van oordeel dat het niet anders dan schadelijk kan zijn voor de ontwikkeling van jongens als ze tot hun twaalfde jaar vrijwel alleen maar vrouwen om zich heen zien. Ze hebben mannen nodig om te zien hoe ze vorm kunnen geven aan hun mannelijk gedrag.

Uit het ITS-onderzoek blijkt inderdaad dat meisjes hun eigen welbevinden beter beoordelen dan jongens. Volgens de groepsleerkracht zijn werkhouding en sociaal gedrag van meisjes ook positiever. Is het dan toch niet zo dat meisjes beter gedijen in het vrouwelijke onderwijsklimaat en dat dat ten koste gaat van jongens?

Driessen: 'Nou, ten koste gaat van jongens... Door opvoeding en stereotypen ontstaat een beeld van hoe mannen zich moeten gedragen. Je moet van beide wat hebben, mannelijke en vrouwelijke kenmerken. Of typisch mannelijk of typisch vrouwelijk gedrag genetisch is bepaald of door socialisatie gekomen, dat zijn lastige dingen. Je hebt ook vrouwen met typisch mannelijk gedrag. Dat loopt door elkaar. Meisjes zijn ook niet allemaal zachtvaardig en behulpzaam, gelukkig. Overigens hebben we bij dit onderzoek puur gekeken naar een man of een vrouw voor de klas en niet naar typisch mannelijke en vrouwelijke gedragingen van de docent. Als we dat wel hadden gedaan, hadden we misschien een genuanceerder beeld gekregen. Het beste is het beeld proberen te doorbreken en niet te spreken van typisch feminiene en mannelijke kenmerken. We hadden bijvoorbeeld verwacht dat allochtone jongens, met name in de hogere groepen, zich stoerder zouden gedragen tegenover vrouwelijke

docenten. Maar dat zagen we in de onderzoeksresultaten niet echt terug.'

FEMINISERING

Monique Volman, bijzonder hoogleraar Onderwijskunde aan de Faculteit Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit, vraagt zich in het themanummer 'Jongens' van *Pedagogiek* (2004) af of het onderwijs, qua aanpak en sfeer, de afgelopen jaren nu inderdaad is gefeminiseerd onder invloed van al die vrouwen. Zij betoogt dat in het curriculum onmiskenbaar meer aandacht is voor communicatie en samenwerken. Maar dat is ingegeven door eisen van de samenleving en door de arbeidsmarkt, waar sociaal-communicatieve vaardigheden hoog gewaardeerd worden. De nadruk op stilte en rust, en het ontbreken van actie en beweging, zijn al net zo min kenmerken van een typisch vrouwelijke aanpak, aldus Volman. Het zijn kenmerken van de wijze waarop ons onderwijs lange tijd georganiseerd is geweest.

De onderzoekers van het ITS hebben in achtergrondkenmerken en pedagogisch-didactische aanpak nauwelijks verschillen kunnen vinden tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten.

Ook de Inspectie van het Onderwijs constateert in het Onderwijsverslag 2003/2004 dat feminisering niet tot een verbetering of verslechtering van de kwaliteit van het onderwijs leidt. Alleen blijken vrouwen iets beter te zijn in het bevorderen van zelfvertrouwen dan mannen. Toch vindt de Inspectie de terugloop van het aandeel mannen in het primair onderwijs zowel vanuit arbeidsmarkt-overwegingen als vanuit pedagogische overwegingen onwenselijk. Door mannen te interesseren voor de Pabo en het primair onderwijs wordt het potentiële aanbod onderwijsgeevenden vergroot. Daarmee kan de voor de komende jaren voorziene krapte op de onderwijsarbeidsmarkt worden teruggedrongen, aldus het rapport.

In hun slotopmerkingen wijzen de onderzoekers van het ITS erop dat er geen empirische grond is voor een beleid dat er op gericht is de feminisering van het basisonderwijs een halt toe te roepen. Meer mannen voor de klas leidt niet tot betere prestaties en gunstiger gedrag bij jongens. 'Dit neemt niet weg dat er andere motieven kunnen zijn, bijvoorbeeld emancipatorische, om naar een evenwichtiger verdeling van mannelijk en vrouwelijk onderwijspersoneel te streven. En dat zou dan voor alle functies moeten gelden, niet alleen voor het onderwijzend en ondersteunend personeel, maar evenzeer voor de directie- en management-functies.'

Ook Volman vindt het jammer dat jongens en mannen zo weinig kiezen voor werken in het basisonderwijs. 'Al was het maar omdat er een tekort aan leerkrachten dreigt, dat op sommige plaatsen al merkbaar is. Het is ook jammer omdat het betekent dat er (weer) een generatie kinderen opgroeit die zal denken dat werken met kinderen vooral iets voor vrouwen is. En ten slotte is het jammer omdat feminisering van een beroep een

'Een kleuterstage is demotiverend voor jongens.'

negatief effect heeft op de maatschappelijke status ervan (Vermeulen, 2003), wat het beroep weer onaantrekkelijker maakt voor mannen', schrijft zij in *Pedagogiek*.

PABOYS

Jongens en mannen blijken inderdaad een probleem te hebben met het imago van het beroep. Dat bleek uit het onderzoek *Paboys gezocht!* van het SCO-Kohnstamm Instituut in Amsterdam in opdracht van het Sectorbestuur Onderwijs-arbeidsmarkt (SBO). Weinig jongens gaan naar de Pabo omdat Pabo en werken in het primair onderwijs weinig status en een negatief imago hebben, en worden gezien als 'iets voor vrouwen'. Het beroepsbeeld wordt al vroeg gevormd. Kiezen voor de Pabo is niet iets waar je mee 'scoort' bij relevante personen in je omgeving.

Als ze dan toch voor de opleiding hebben gekozen, blijkt die niet altijd goed aan te sluiten bij de wensen en behoeften van jongens. De inhoud van de studie valt tegen; zij moeten veel tijdrovende opdrachten maken, maar voelen zich intellectueel weinig uitgedaagd. Jongens zien de opleiding, meer dan meisjes, als een noodzakelijke stap naar het leraarschap, ze kiezen niet voor de opleiding, maar voor het beroep. Meisjes kiezen in het algemeen ook voor de Pabo omdat de opleiding hen aanspreekt. Een relatief grote groep mannen verlaat het primair onderwijs binnen enkele jaren, mede door de weinig aantrekkelijke carrièreperspectieven en loopbaanmogelijkheden.

PILOT

In hun aanbevelingen stellen de onderzoekers voor het imago van het beroep te veranderen door te benadrukken dat de uitdaging in de eerste plaats zit in het beter worden als leerkracht. Daarnaast moet worden gewezen op de mogelijkheden voor taakdifferentiatie en specialisatie en zou de onjuiste beeldvorming over salariëring moeten worden gecorrigeerd. Andere aanbevelingen voor de opleiding zijn meer maatwerk en een intensieve begeleiding tijdens de studie.

Uitgaande van de aanbevelingen in het rapport, ondersteunt SBO zes pilots die gericht zijn op het bevorderen van de instroom van mannen op de Pabo en op het voorkomen van vroegtijdig uitval in opleiding en beroep. Een van de Pabo's die daaraan meewerkt is de Pabo Arnhem. Zij hebben dit jaar alle eerstejaars vwo'ers bij elkaar gezet en bieden hen wat meer theoretische verdieping. 'Het is uitzoeken wat ze willen, en daar het aanbod op afstemmen', licht opleidingsdocent Gerda Geerdink toe. 'Concreet betekent dat dat ze in het eerste jaar stof krijgen die normaal in het derde jaar aan bod komt, gekoppeld aan een stage in de bovenbouw.

Ze krijgen ook opdrachten voor zelfstudie, waarvoor de lat wat hoger wordt gelegd. Door ze apart te zetten, willen we zicht krijgen op wat volgend jaar anders kan in het curriculum, en zo voorkomen dat vwo'ers wegllopen. Vwo'ers snappen sneller hoe de opleiding in elkaar zit. Als ze zich vervelen worden hun hersens lui en is het leereffect marginaal. Het effect tot nu toe is in elk geval dat er op de opleiding over wordt gesproken dat niet alle leerlingen hetzelfde zijn en dat soms een andere aanpak nodig is.' De Pabo Arnhem kent ook een werkgroep derdejaars die alleen uit jongens bestaat. Dit op verzoek van de veertien jongens zelf. Zij volgen het normale programma en werken samen aan hun pedagogische taak. 'Sommigen vinden het een voordeel, omdat meisjes te lang over procedures praten', aldus Geerdink. 'Maar een paar vinden het wel tegenvallen, omdat het toch een te groot hanenhok wordt en er te weinig individuele aandacht is. Het leereffect is wel groot, omdat jongens zich niet meer kunnen verschuilen achter meisjes en met inhoud moeten komen.'

Rienkje van Boekel is als opleidingsdocent van de Christelijke Hogeschool Nederland betrokken bij de SBO-pilot in Groningen. Dat project richt zich op de stages van Pabo-studenten en hoe die beter zijn aan te sluiten bij de wensen en behoeften van jongens. Van Boekel was in het kader van haar studie pedagogische wetenschappen aan de RUG al bezig met een onderzoek

naar de feminisering van het onderwijs en een kwantitatief onderzoek naar de beoordeling van het curriculum van de Pabo. Daaruit bleek al dat een tegenvallende stage voor jongens vaak reden is om af te haken, vaker dan voor meisjes. 'Een kleuterstage is demotiverend voor jongens', aldus Van Boekel. 'Bij ons is een stage in de onderbouw verplicht, maar je bent ook afhankelijk van de stageschool en er is niet altijd plaats in groep 3 of 4. We willen de stage flexibeler aanbieden. Jongens kiezen niet voor kleuters. Jongens gedragen zich anders, zijn zakelijker, willen kennis overdragen. Ze hebben kwaliteiten die je kunt benutten. Wat we willen is dat mentoren zich ervan bewust worden dat mannelijke en vrouwelijke studenten verschillend zijn. En dat ze kijken naar het mooie van de verschillen. Daar willen we meer voorlichting over geven, ook onder Pabo-studenten.'

De auteur is freelance journaliste.

LITERATUUR

- Driessen, G., & Doesborgh, J. (2004). *De feminisering van het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS. Te downloaden van: <http://www.its-nijmegen.nl/pdf/view.asp?id=32>
- Monique Volman, *Feminisering en jongensproblemen: fantasie of feit?* Uit: themanummer Jongens van Pedagogiek (2004)
- Van Eck, E. van., Heemskerk, I., & Vermeulen, A. (2004). *Paboys gezocht! Wat maakt de pabo en het werken op de basisschool aantrekkelijker voor mannen*. Den Haag: SBO.

Meer informatie:

www.paboys.nl

(Advertentie)

Facta is het oudste, goedkoopste en meest deskundige instituut op het gebied van meer- en hoogbegaafdheid.

Facta bestaat uit twee onderdelen, te weten:

- Stichting Facta, die zich ten doel stelt adviezen te verstrekken en kennis te verbreiden omtrent hoogbegaafdheid.
- Het Nederlands instituut voor onderwijs en psychodiagnostiek die zich ten doel stelt het ontwikkelen en geven van uitdagende special op hoogbegaafden gerichte cursussen.

Scholen kunnen bij ons terecht voor:

- Advisering
- Materiaalverkenning
- Diagnostiek
- Cursussen
- Begeleiding
- Beleidsvorming
- Verrijkingcursussen

Voor meer informatie:
 Website: www.hoogbegaafd.nl
 Email: stichtingfacta@gmail.com
 tel. 024-8445430
 fax. 024-8446429

Portret

Radin

lijkt een modelleerling. Hij is vriendelijk, beleefd en goedlachs.

Bovendien is hij ijverig, kan met alle vakken goed meekomen en zal nooit eens zomaar door de klas schreeuwen. 'Waren ze allemaal maar zoals Radin!', verzuchten we ieder jaar wanneer Radins moeder ter ere van zijn verjaardag een Indonesische rijsttafel in de koffiekamer heeft klaargezet. Maar... menen we dat eigenlijk wel? Eigenlijk weet ik, behalve het eerdergenoemde, maar heel weinig van Radin.

Goed, hij komt wel eens te laat omdat de lift van zijn flat regelmatig dienst weigert maar eerlijk gezegd heb ik hem dan nog niet eens gemist... Heeft hij hobby's? Gaat hij buiten Lidwien en Marlène nog met andere kinderen om?

Doet hij aan sport? Vindt hij het eigenlijk wel leuk op school? Zal ik ooit ontdekken wat voor interessants er schuil gaat achter dat vriendelijke masker en die goede manieren?

Misschien volgende week...

Volgende week houdt Radin een spreekbeurt. Niet over paarden, het heeal of vulkanen maar over Javaanse dansen! En er wordt gefluisterd dat hij daarbij veel ruimte nodig heeft! Marlène beweert zelfs dat ze hem thuis heeft zien oefenen in Javaanse klederdracht!

Wat er ook gebeurt, die spreekbeurt moet ik zien!

Tekst en illustratie: Nils Smit.

Nils Smit is werkzaam op basisschool 't Prisma in Purmerend